

IZLOŽBA "ISTARSKI KAŠTELI - UTVRĐENE REZIDENCIJE SREDNJOVJEKOVNOG PLEMSTVA" U SV. SRCIMA

Simboli europskog srednjovjekovlja

Iako je Istra poznata po kaštelima, o njima mnogi koji ovdje žive zacijelo ne znaju puno. Oni su dio istarskog ambijenta, neki od njih koriste se za kulturna događanja, no zašto su zapravo građene ove građevine? Tko je u njima živio? Čemu su služile? Koliko ih uopće ima na ovom području? Odgovor na ta i druga pitanja može se pronaći na izložbi "Istarski kašteli - utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva" koja se sve do veljače iduće godine može razgledati u Muzejsko-galerijskom

Unatoč brojnosti i evidentnoj povijesnoj i spomeničkoj važnosti, istarske feudalne utvrde dugo su ostale neistražene i tajnovite. Brojna arheološka istraživanja provedena u zadnjih petnaestak godina u značajnoj su mjeri nadopunila prethodna saznanja i u mnogo čemu promijenila percepciju njihova razvoja, izgleda, ali i svakodnevice njihovih stanovnika. Izložba "Istarski kašteli - utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva" priča je o njima, ispričana na temelju deset najbolje sačuvanih primjera

prostoru Sveta srca u Puli. Bogato uređena izložba je dio šireg projekta afirmacije i popularizacije istarskih kaštela, unutar kojeg je otvorena Kuća kaštela u Momjanu,

te izložba "Valvasor u Istri" u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre u Puli.

"Jedan od najprepoznatljivijih simbola europskog srednjovjekovlja

zasigurno su feudalne rezidencijalne utvrde", kaže Josip Višnjić iz Hrvatskog restauratorskog zavoda koji je autor izložbe i koji je ovu temu uzео za svoj doktor-

ski rad, dok je autor postava izložbe Mauricio Ferlin. U srednjem vijeku samo na području Srednje Europe zabilježeno je više od 40 tisuća feudalnih rezidencijalnih utvrda, a otprilike jednak broj poznat je i u Francuskoj. Ekspanzijom društvenih modela i društvenih elita koje su poticale izgradnju utvrda, njihova pojava nije mogla zaobići ni Istru.

Unatoč brojnosti i evidentnoj povijesnoj i spomeničkoj važnosti, istarske feudalne utvrde dugo su ostale neistražene i tajnovite. Broj-

na arheološka istraživanja provedena u zadnjih petnaestak godina u značajnoj su mjeri nadopunila prethodna saznanja i u mnogo čemu promijenila percepciju njihova razvoja, izgleda, ali i svakodnevice njihovih stanovnika. Izložba "Istarski kašteli - utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva" priča je o njima, ispričana na temelju deset najbolje sačuvanih primjera.

Mladen RADIĆ

nastavak na str. 2 i 3

U PULSKIM SVETIM SRCIMA OTVORENA IZLOŽBA "ISTARSKI KAŠTELI

Sadržajno multimedij predstavljavanje istarskih feudalnih utvrda

Utvrdne su kao centri moći u značajnoj mjeri obilježile nekoliko stoljeća povijesti središnjeg i sjevernog dijela istarskog poluotoka, kada su bile upravni i gospodarski centri okolnog prostora, iz kojih su njihovi vlasnici i upravitelji krojili sudbine lokalnog stanovništva i usmjeravali tijek povijesnih zbivanja", kaže Josip Višnjić iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, autor izložbe "Istarski kašteli - utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva"

Piše **Mladen RADIĆ**
 Snimio
Duško Marušić ČIČI

Nastavak sa str. 1

I danas se na brojnim položajima u unutrašnjosti istarskog poluotoka pronalaze ostaci nekoć velebnih feudalnih zdanja.

"Ni u jednom slučaju međutim nemamo primjer koji bi nam mogao dočarati kako su zaista izgledale istarske feudalne rezidencije u zenitu njihova razvitka. Neke od njih još su u funkciji, no opterećene brojnim naknadnim dogradnjama, a ostale, nagrizene zubom vremena i svedene na ruševne ostatke, izgubile su većinu svojih građevinskih elemenata.

Važna vojna uloga

Njihova brojnost potvrđuje međutim zaključke koji se mogu iščitati iz povijesnih izvora - utvrde su kao centri moći u značajnoj mjeri obilježile nekoliko stoljeća povijesti središnjeg i sjevernog dijela istarskog poluotoka, kada su bile upravni i gospodarski centri okolnog prostora, iz kojih su njihovi vlasnici i upravitelji krojili sudbine lokalnog stanovništva i usmjeravali tijek povijesnih zbivanja", kaže Višnjić koji se, kada se počeo baviti ovom temom, našao pred dosta velikim problemom zbog nedostatka bilo kakve arheološke literature ili ikakvih podataka o arheologiji povezanoj s istarskim srednjovjekovnim utvrdama, s jako malo podataka vezanim uz arhitektonski razvoj tih utvrda.

Najranije istarske

srednjovjekovne utvrde, castrumi, koji se spominju u povijesnim dokumentima od 9. stoljeća, bile su manja utvrđena naselja i nemaju puno dodirnih točaka s kasnijim feudalnim rezidencijama. Međutim, unatoč nedostatku povijesnih podataka, arheološka istraživanja potvrđuju gradnju prvih feudalnih rezidencija već u tim ranim stoljećima. Tako se na Turnini kod Rovinja već tijekom 9. ili najkasnije 10. stoljeća gradi prvotna stambena kula. To je za sada jedini poznati primjer takve građevine u Istri, no može se pretpostaviti kako je postojao veći broj sličnih objekata, koji će biti otkriveni nekim budućim istraživanjima.

"Krajem 12. stoljeća počinju se diljem unutrašnjosti istarskog poluotoka graditi klasične feudalne utvrde. Među najranije spada ona izgrađena u Pazinu, a čiju gradnju treba povezati s periodom boravka Meinharda von Schwarzenburga, advokata porečkih biskupa i istarskog grofa (comesa), u Pazinu tijekom druge polovice 12. stoljeća. No kada se krajem 12. stoljeća u Istri pojavljuju grofovi Gorički sa svojim ministerijalima, izgradnja utvrda dobiva veliki zamah te u idućih nekoliko desetljeća većina istarskih feudalnih utvrda poprima svoje osnovne forme, s neizbježnim zidinama, kulama, palasima i crkvicama", kaže Višnjić.

Najraniji poznati stanovnici istarskih utvrda u povijesnim se izvorima imenuju kao ministerijali i militi. Riječ je o pripadnicima nižeg, neslobodnog plemstva koji su za svog feudalnog gospodara obavljali vojnu službu kao osobno

ovisni službenici. Zauzvrat su dobivali zemljišne posjede. Ministerijali su ih, za razliku od milita, imali pravo i dodjeljivati.

Stanovnici istarskih utvrda, pripadnici sitnog plemstva, bili su ujedno pripadnici vojnog, odnosno viteškog staleža. Tu su zadaću obavljali za svoje seniore, prije svega grofove Goričke i akvilejske patrijarhe, a zauzvrat su dobivali zemljišne posjede koji su im bili glavni izvor prihoda kojima su mogli financirati skupu vojnu aktivnost. Razvoj vojne strategije i oružja u Europi je do 11. stoljeća rezultirao razvojem nove vojne elite - teško oklopljenih konjanika naoružanih kopljem, mačem i štitom te zaštićenih verižnom košuljom i kacigom. S protivnikom

Mogu se razgledati i makete kaštela

Jedan od artefakata s izložbe

su se sukobljavali u boju na blizinu, što je zahtijevalo izvrsno obučene borce, koji su se od malih nogu pripremali za tu ulogu. Za vojnu službu bila im potrebna vrlo skupa oprema, odnosno vrhunski konji i najbolje oružje dostupno u ondašnje vrijeme.

Njihove utvrde bile su mjesta osobne sigurnosti. U vrijeme ratnih sukoba mreža različitih utvrda, kula i utvrđenih naselja predstavljala je snažan obrambeni sustav. Iako većina utvrda sama po sebi nije mogla iz-

držati dužu opsadu, ipak je svaka od njih braniteljima osiguravala zaklon i logističku bazu za izvođenje ofenzivnih operacija. Iz tog su razloga često i same bile mete napada.

Restaurirani arheološki nalazi

Vijesti o sudjelovanju istarskih plemića i njihovih utvrda u srednjovjekovnim sukobima vrlo su česte. Višnjić kaže da to ne iznenađuje ako se u obzir uzme izrazita politička nestabilnost istarskog poluotoka i okolnih

- UTVRĐENE REZIDENCIJE SREDNJOVJEKOVNOG PLEMSTVA

iskokih

Moguća je i virtualna šetnja kroz utvrde

prostora, uzrokovana sukobima snažnih političkih čimbenika: grofova Goričkih, akvilejskih patrijarha i Mletačke Republike, a kasnije i dinastije Habsburg.

“Jedna od upečatljivijih epizoda, koja slikovito svjedoči o brutalnosti tadašnjih sukoba, vezana je uz sukob akvilejskih patrijarha i gro-

fova Goričkih krajem 70-ih godina 13. stoljeća. U tom su sukobu Carstman i Heinrich Petrapilosa navodno u jednom noćnom prepadu uspjeli upasti u obližnju mornjansku utvrdu i na spavanju ubiti tamošnjeg vlasnika Bianquina. Nedugo nakon toga, brat ubijenog, Conon, potpomognut vojskom gorič-

kog grofa i Kopra, opsjeda Petrapilosu i nakon osvajanja spaljuje utvrdu, a braću Carstmana i Heinricha usmrćuje odsijecanjem glave”, kaže Višnjić.

Višefunkcionalne građevine

Važnost srednjovjekovnog viteštva naglo slabi od druge polovice 14. stoljeća, kada u vojnoj taktici značajno mjesto počinju zauzimati plaćeničke i stalne vojske u kojima dominira pješništvo. Teška konjica gubi na značaju pa postupno nestaje i potreba za klasičnim viteškim djelovanjem. Višnjić

ističe da to ipak ne znači da je istarsko plemstvo, čiji se sastav do kraja 14. stoljeća već značajno izmijenio, odustatlo od vojne službe.

“Oni su uglavnom sudjelovali u sukobima koje su Habsburgovci vodili s Mlečanima tijekom 16. i 17. stoljeća, a brojni su dokazi i njihova sudjelovanja u protuturskim sukobima, koji su se odvijali podalje od Istre”, zaključuje autor izložbe na kojoj su priče o kaštelima prikazane kroz brojne restaurirane arheološke nalaze. Izložba uz brojne zanimljive podatke tako nudi sadržajan multimedijски uvid (od tekstova i maketa do 3D animacija) u ove višefunkcionalne građevine.

“Krajem 12. stoljeća počinju se diljem unutrašnjosti istarskog poluotoka graditi klasične feudalne utvrde. Među najranije spada ona izgrađena u Pazinu, a čiju gradnju treba povezati s periodom boravka Meinharda von Schwarzenburga, advokata porečkih biskupa i istarskog grofa (comesa), u Pazinu tijekom druge polovice 12. stoljeća. No kada se krajem 12. stoljeća u Istri pojavljuju grofovi Gorički sa svojim ministerijalima, izgradnja utvrda dobiva veliki zamah

Josip Višnjić

Veliki interes posjetitelja na otvaranju

Postav izložbe potpisuje Mauricio Ferlin

Tragovi srednjovjekovne prošlosti Istre

Metalni predmeti